

Artus Quellinus

Beeldhouwer van Amsterdam

Zaalteksten Nederlands

<i>Thema</i>	Machtig in Marmer
<i>Locatie</i>	Burgerzaal
<i>Thematekst</i>	Trotse burgemeesters lieten in de zeventiende eeuw dit stadspaleis bouwen, hun nieuwe stadhuis. Ze vergeleken Amsterdam met het oude Rome, centrum van een roemruchte republiek. Het stadhuis, rijkelijk gedecoreerd met marmer, verbeeldde de macht van hun 'republiek Amsterdam'. Met marmer onderstreepten ze ook hun persoonlijke status: ze lieten portretbustes maken naar antiek Romeins voorbeeld. 'Huisbeeldhouwer' Artus Quellinus, die verantwoordelijk was voor vrijwel alle beeldhouwde decoraties van dit gebouw, maakte ook de levensechte portretbustes. Hij staat centraal in deze tentoonstelling. Zijn opdrachtgevers, vereeuwigd in marmer, zijn voor die gelegenheid even terug in 'hun' oude stadhuis.
<i>Objecten</i>	Republikeinen in toga Huydecoper, rijk geworden in de handel, was een van de drijvende krachten achter het nieuwe Amsterdamse stadhuis. Tijdens de bouw was hij zes keer burgemeester. Ook de beroemde arts Nicolaes Tulp – hier naast Huydecoper – bekleedde het ambt meerdere malen. Quellinus portretteerde beide bestuurders met een toga om de schouders, een verwijzing naar de machtige leiders van de oude republiek Rome. Artus Quellinus Buste van Joan Huydecoper, 1654 Marmer Amsterdam Museum, bruikleen Huydecoper Stichting, Maarssen Artus Quellinus Buste van Nicolaes Tulp, in of voor 1658

	Marmer Collectie Six, Amsterdam
	Naar Italiaans voorbeeld Marmeren bustes waren niet alleen bij vorsten en politieke kopstukken in trek. Kerkelijke hoogwaardigheidsbekleders lieten zich ook al eeuwenlang zo portretteren. De Brusselse beeldhouwer Du Quesnoy was lang in Rome geweest. Naar eigentijds Italiaans voorbeeld gaf hij Antoon Triest levendig weer, alsof de bisschop op het punt staat iets te zeggen. Quellinus bereikte in zijn bustes hetzelfde. Jerôme du Quesnoy de Jonge Buste van Antoon Triest, bisschop van Gent, ca. 1645-1650 Marmer Musée du Louvre, Parijs
 	In het kielzog van Quellinus Quellinus introduceerde met zijn marmeren burgemeestersbustes een nieuw portrettype in Amsterdam. Bartholomeus Eggers nam de formule over. Zijn buste van burgemeester Schaep heeft veel weg van Quellinus' quasi-spontane portret van Andries de Graeff, dat hier tegenover te zien is. Aan zijn portret van Johannes Munter voegde Eggers een nonchalant accent toe door de burgemeester met de kwastjes van zijn kraag te laten spelen. Bartholomeus Eggers (toegeschreven) Buste van Gerard Schaep van Cortenhoeff, 1663 Marmer Rijksmuseum, Amsterdam, bruikleen Zeeuws Museum, Middelburg Bartholomeus Eggers Buste van Johannes Munter, 1673 Marmer

	Rijksmuseum, Amsterdam, bruikleen Koninklijk Oudheidkundig Genootschap
	Oog voor elkaar Quellinus portretteerde Catharina Opsy en haar echtgenoot burgemeester Cornelis Witsen met veel oog voor detail. De echtelieden hebben hun gezichten iets naar elkaar toegewend. Die kleine hoofdbeweging, bij Witsen nog versterkt door de meebewegende kwastjes aan zijn kraag, maakt de portretten nog overtuigender. Tegelijkertijd ogen ze door de Romeinse toga's en het witte marmer tijdloos klassiek. Artus Quellinus Bustes van Cornelis Witsen en Catharina Opsy, 1658 Marmer Musée du Louvre, Parijs
	Vorstelijk marmer Hofbeeldhouwer François Dieussart portretteerde de Oranjestadhouders in 'vorstelijk' marmer, als machtige leiders. De plotselinge dood van Willem II in 1650 maakte een einde aan die macht. In de stadhouderloze periode die volgde grepen stedelijke regenten hun kans, de burgemeesters van Amsterdam voorop. Als nieuwe machthebbers lieten ook zij zich vereeuwigen in marmer – door Dieussarts concurrent Quellinus. François Dieussart Buste van Prins Frederik Hendrik van Oranje, 1641 Marmer Kulturstiftung Dessau-Wörlitz, Wörlitz François Dieussart Buste van Prins Willem II van Oranje, ca. 1647-1650 Marmer Kulturstiftung Dessau-Wörlitz, Wörlitz

Momentopname

Wie of wat trok zojuist de aandacht van Andries de Graeff? Zijn blik opzij geeft het formele burgemeestersportret iets van een momentopname. De hand waarmee hij zijn toga bijeenhoudt, versterkt die actieve uitstraling. Niet alleen de levendige houding maakt dit portret geloofwaardig. Ook de details overtuigen: van De Graeffs weelderige krullen tot zijn ragfijne kanten kraag.

Artus Quellinus

Buste van Andries de Graeff, 1661

Marmer

Rijksmuseum, Amsterdam

[alleen te zien van 18 juni t/m 13 juli]

Politicus met macht

Raadpensionaris De Witt houdt zijn handschoenen vast, alsof hij op het punt staat te vertrekken. Een passend detail, want het portret stond bij de politicus thuis in de hal. De Witt was in een tijd zonder Oranjestadhouder de machtigste leider van het land. Met de burgemeesters van Amsterdam stond hij op goede voet. Hij volgde hun voorbeeld met dit marmeren 'staatsieportret', gemaakt door de beroemde Artus Quellinus.

Artus Quellinus

Buste van Johan de Witt, 1664–1665

Marmer

Rijksmuseum, Amsterdam, bruikleen Dordrechts Museum

<i>Thema</i>	Artus Quellinus. Beeldhouwer van Amsterdam
<i>Locatie</i>	Burgerzaal/ Zuidwest-Galerij
<i>Thematekst</i>	Zag je de krachtpatser Atlas met de hemelbol? Een vrouw met slangenhaar? Of een eekhoorn, verstopt in een slinger van bloemen en fruit? Beeldhouwer Artus Quellinus (1609-1668) schiep hier in Amsterdams oude stadhuis een wondere wereld. Mensen, verhalen, dieren en planten komen tot leven in steen. 360 jaar later hebben zijn beelden nog dezelfde vitale kracht. Ze verwonderen, ontroeren, laten je glimlachen. De Vlaming Quellinus, opgeleid in Antwerpen en Rome, creëerde in Amsterdam zijn meesterwerk. Waarom koos het stadsbestuur voor hem? Wat maakte hij nog meer en waarom was zijn werk vernieuwend? Wie waren zijn voorbeelden en hoe inspireerde hij op zijn beurt anderen? Ontdek het in deze eerste grote overzichtstentoonstelling. <i>[verwijzing naar Kijk & Ontdek]</i> Spot de uitgelichte details op de wanden en leer Quellinus kennen als meester van levend marmer.
<i>Objecten</i>	
	Beeldhouwer van Amsterdam Artus Quellinus kijkt ons in dit portret zelfverzekerd aan. Op 53-jarige leeftijd is hij internationaal befaamd en op het hoogtepunt van zijn roem. Die reputatie dankt hij vooral aan zijn weergaloze bijdrage aan dit Amsterdamse stadspaleis. Hoewel zijn wortels in Antwerpen liggen, wordt hij in dit boek dan ook lovend 'beeldhouwer van Amsterdam' genoemd. Portret van Artus Quellinus in: Cornelis de Bie, Het gulden cabinet vande edel vrij schilderconst, Antwerpen 1662 Richard Collin naar Erasmus Quellinus de Jonge Gravure en ets Rijksmuseum Amsterdam, bruikleen van het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap
	Leren van Rubens Als jonge twintiger maakte Quellinus dit beeld naar een schilderij van Rubens. Met zorg gaf hij de onderhuidse botten en spieren van mens en dier weer, maar de wat stijve uitvoering van het geheel verradt dat hij het vak nog aan het leren was.

	Toch moet hij er trots op zijn geweest: hij hield het beeld altijd in eigen bezit. Hercules en de Nemeïsche leeuw, ca. 1630-1635 Artus Quellinus Terracotta Rubenshuis, Antwerpen
--	--

<i>Thema</i>	Antwerpen, de stad van Rubens
<i>Locatie</i>	Zuidwest-Galerij
<i>Thematekst</i>	Artus Quellinus groeide op in een kunstenaarsfamilie in Antwerpen, een bruisende cultuurstad. Met volop werk voor beeldhouwers: kerken bestelden monumentale heiligenbeelden, verzamelaars kochten verfijnde sculptuurtjes. Peter Paul Rubens gaf met zijn vernieuwende stijl de toon aan in Vlaanderen. De wereldberoemde schilder was een familienvriend en mentor van de jonge Artus. Die leerde Rubens' levensechte figuren te vertalen in driedimensionale beelden. Op veel plekken in het paleis zie je Rubens' invloed terug: Quellinus' stenen figuren, of het nu mensen zijn of dieren, lijken 'van vlees en bloed'. Alsof ze zó een stap buiten hun omlijsting kunnen zetten.
<i>Objecten</i>	
	Net zoals Rubens Pero voedt haar vader Cimon stiekem met moedermelk. Haar liefdevolle en moedige daad voorkomt dat hij verhongert in de gevangenis. De slappe, rimpelige huid van de oude Cimon contrasteert met het jonge, zachte lichaam van Pero. Deze natuurgetrouwe weergave van mensen typeert Rubens' stijl. En wat de schilder deed met verf, deed Quellinus vervolgens in klei, hout en steen. Cimon en Pero, ca. 1635 Peter Paul Rubens (werkplaats) Olieverf op doek Rijksmuseum, Amsterdam
	Verhaal in 3D Van alle kanten is dit beeldje boeiend om te bekijken. Quellinus had oog voor elk detail: de gespierde rug van Simson, gebaseerd op de <i>Torso Belvedere</i> (een beroemd antiek beeld dat hij in Rome had gezien), de geplooielde jurk van Delila, het afgeknipte haar dat op de grond is gevallen. Quellinus toont zich hier een meesterlijk vertolker van Rubens' stijl in drie dimensies. Simson en Delila, ca. 1640 Artus Quellinus

	Terracotta Staatliche Museen zu Berlin, Skulpturensammlung und Museum für Byzantinische Kunst, Berlijn
	Houterig Het lijkt alsof dit kind pijn in zijn rug heeft: hij staat wat ongemakkelijk. En wat ligt er op zijn hoofd? Quellinus' vader maakte het jongetje niet als zelfstandig beeld, maar als onderdeel van een preekstoel. Samen met drie andere figuren droeg hij de kuip van het kerkmeubel. Zijn gekunstelde houding en grove, decoratieve krullen getuigen van zijn oorspronkelijke functie als ornament. Draagfiguur van een preekstoel, in of voor 1636 Erasmus Quellinus de Oude Eikenhout Rijksmuseum, Amsterdam, aankoop met steun van de Stichting tot Bevordering van de Belangen van het Rijksmuseum
 	Inspiratie Erasmus de Jonge, Quellinus' broer, verwerkte het Mariabeeldje hiernaast in dit bloemrijke schilderij, maar met aanpassing: hij voegde twee kinderen toe. Maria's voet doorbreekt op een speelse manier het beeldvlak door over de rand uit te steken – in zowel het schilderij als het beeldje. Quellinus deed dit vaker: zijn mensen of dieren lijken daardoor zo onze wereld in te wandelen. Bloemstilleven met Mariabeeld, ca. 1652 Erasmus Quellinus de Jonge en Jan Philips van Thielen Olieverf op doek Reiss-Engelhorn-Museen, Mannheim Maria met Kind, ca. 1640-1650 Artus Quellinus Terracotta SMK, Statens Museum for Kunst, Kopenhagen

	Intiem moment Maria speelt met het voetje van Christus en met haar linkerhand duwt ze hem zacht naar haar borst. Moeder en zoon kijken elkaar aan. Ze gaan zo in elkaar op dat ze ons niet opmerken. Quellinus maakte met dit spontane moment de intieme band tussen moeder en kind invoelbaar. Het heilige komt zo even heel dichtbij. Maria met Kind en Johannes de Doper, ca. 1640-1650 Artus Quellinus Terracotta The Phoebus Foundation, Antwerpen
	Geliefde beeldjes Quellinus' verfijnde Mariabeeldjes waren bij verzamelaars in trek. Hij voerde ze uit in terracotta, ivoor of – zoals hier – in buxushout. Dit is een kleine versie van een stenen beeld dat Quellinus maakte voor een buitengevel in Antwerpen. Daarvan is in de stad, op de Groenplaats, nog altijd een kopie te zien. Maria met Kind, ca. 1645 Artus Quellinus Buxushout Particuliere collectie
<i>Kijk & Ontdek</i>	<i>[uitgelicht: Apollo]</i> Ruimte Zonnegod Apollo wil onze aandacht. Quellinus liet zijn elleboog uitsteken en plaatste zijn tenen nét over de rand. Zo komt hij – bijna – uit zijn nis onze wereld in. Zie je andere mensen of dieren die uit hun kader lijken te stappen?

Gebukt onder berouw

De haan aan de voeten van Petrus kraait, het teken dat hij zijn leermeester Jezus drie keer heeft verloochend. Uit Petrus' hele houding spreekt spijt en schaamte. Hij lijkt gebukt te gaan onder de last van het verraad en getergd kijkt hij weg. Zo maakte Quellinus het berouw van de apostel op een ingetogen manier invoelbaar.

[verwijzing naar Jupiter]

Regisseur

Quellinus was een briljant regisseur van allerlei personages: christelijke heiligen als Petrus maar ook mythologische goden. Kijk je naar rechts, dan zie je de zelfverzekerde Jupiter met de bliksem in zijn hand. De oppergod staat fier rechtop, een scherp contrast met de weemoedige Petrus.

Sint Petrus, ca. 1659

Artus Quellinus

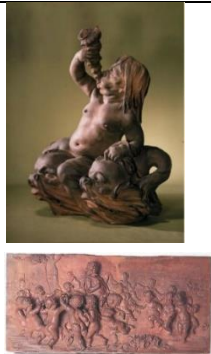
Marmer

Sint-Andrieskerk, Antwerpen

<i>Thema</i>	Naar Rome
<i>Locatie</i>	Zuidgalerij
<i>Thematekst</i>	Rome! In de zeventiende eeuw de droom van veel kunstenaars. Kunst en architectuur uit de klassieke oudheid werden bewonderd om hun perfecte balans en verhoudingen. En waar kon je het klassieke ideaal beter bestuderen dan in de Eeuwige Stad? Quellinus reisde rond 1635 naar Rome en zag er niet alleen beeldhouwkunst uit de oudheid, maar ook die van zijn beroemde voorganger Michelangelo en klassiek geïnspireerde tijdgenoten. In zijn eigen werk bracht hij twee werelden samen: invloeden die hij in Italië had opgedaan en Vlaamse, levenslustige <i>schwung</i> van Rubens.
<i>Objecten</i>	
 	Klassiek geplooid In Rome bestudeerde Quellinus dit – toen al – beroemde beeld. Jaren later kopieerde hij de plooien van de kleding vrijwel letterlijk in een van de kolossale bronzen dakfiguren voor het Amsterdamse stadhuis, <i>Prudentia</i> (Voorzichtigheid). Het terracotta model hiernaast laat dat zien. Prudentia kijkt opzij en Quellinus liet haar ene heup iets zakken. Daardoor oogt ze minder statisch dan haar antieke voorbeeld. Zingarella, 1ste-5de eeuw n. Chr. Romeins naar Grieks origineel; bronzen onderdelen toegeschreven aan Nicolas Cordier, ca. 1610–1611 Marmer, brons Musée du Louvre, Parijs Artus Quellinus Model voor <i>Prudentia</i>, 1650-1651 Terracotta Rijksmuseum, Amsterdam, bruikleen Gemeente Amsterdam
	Naar Michelangelo Hoe geef je een gespierd lijf in een ingewikkelde houding weer? In Antwerpen leerde Quellinus het van Rubens, in Italië bestudeerde hij voorbeelden uit de Oudheid. Ook zijn befaamde voorganger Michelangelo inspireerde. <i>De Dag</i> is onderdeel van een marmeren grafmonument in Florence, dat Quellinus met eigen ogen heeft gezien. Zo'n twintig jaar later maakte hij in Amsterdam deze vrije kopie.

	Artus Quellinus naar Michelangelo <i>De Dag</i>, 1658 Terracotta Rijksmuseum, Amsterdam; bruikleen van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
	Koppen met karakter Deze karakteristieke filosofen overtuigen. Hun baarden golven weelderig en de wijsgeren kijken niet strak voor zich uit, maar opzij. Dit alles maakt de statige koppen levendig – typerend voor de stijl van François du Quesnoy. De Vlaams-Italiaanse beeldhouwer ontving Quellinus in Rome en nam hem op in zijn kring. Daartoe behoorde ook de eerste eigenaar van deze filosofenkoppen, schilder-biograaf Joachim von Sandrart. Orfeo Boselli naar model van François du Quesnoy Plato en Aristoteles, voor 1635 Marmer Rijksmuseum, Amsterdam; bruikleen Koninklijke Bibliotheek, Den Haag
	Uit Rubens' collectie Met zijn fakkel en zijn korf vol bloemen en fruit verbeeldt het jongetje licht en lente. Het beeld, oorspronkelijk een decoratieve tafelpoot, was van 1618 tot 1626 eigendom van Rubens. Die verzamelde antieke beeldhouwkunst en haalde er inspiratie uit voor zijn schilderijen. Quellinus zag het beeldje in zijn jonge jaren misschien bij Rubens thuis. Droomde hij toen al van een reis naar Italië? Trapezophoros Anoniem Grieks, 2de eeuw n.Chr. Marmer Rubenshuis, Antwerpen
	Antiek motief Deze kist bevatte ooit de as van een 19-jarige Romeinse vrouw. De decoratie verwijst naar dood én leven: naast runderschedels zijn er slingers (festoenen) van vruchten en korenaren, waar vogels aan pikken. De marmeren slingers waarmee Quellinus dit gebouw versierde, zijn losjes gebaseerd op zulke antieke voorbeelden. Maar hij voerde ze veel realistischer uit, als driedimensionale stillevens.

	Askist van Acilia Hygia Anoniem Romeins, ca. 100 n. Chr. Marmer Rijksmuseum van Oudheden, Leiden
<i>Kijk & Ontdek</i>	<i>[uitgelicht: festoen]</i> Variatie De muren zijn versierd met slingers vol groenten, vruchten, bloemen of schelpen. Deze festoenen tonen de natuur in al haar rijkdom. Quellinus maakte ze stuk voor stuk uniek. Welke groenten en fruit herken je?

<i>Thema</i>	Overall putti
<i>Locatie</i>	Zuidgalerij
<i>Thematekst</i>	Waar je maar kijkt in dit gebouw zijn ze te zien: naakte, soms gevleugelde kinderfiguurtjes of <i>putti</i> – van het Latijnse <i>putillus</i>, 'jongetje'. Al in de oudheid waren ze geliefd. François du Quesnoy, Quellinus' mentor in Italië, introduceerde een moderne versie. Quellinus werd in het noorden de putto-specialist. Kleine, verfijnde beeldjes en reliëfs met putti waren gewilde verzamelobjecten. Ook in het stadhuis kregen putti, levensgroot vaak, een belangrijke rol in de decoraties op wanden en plafonds. Ze spelen, dollen met dieren of huilen hartverscheurend. Afhankelijk van de context zorgen ze voor een vrolijke of droevige noot.
<i>Objecten</i>	
	Babyvet De putti van Quellinus zitten nooit stil en ze hebben plooiën en putjes, als echte baby's. Best opmerkelijk, want de beeldhouwer en zijn vrouw hadden geen kinderen. Tijdgenoot Jan Vos maakte daar een grappig gedichtje over. <i>Zijn 't dan onechte?, schreef hij over Quellinus' vele 'kinderen'. Neen. Wilt gy haar oorsprong hooren? De kindren die hy teelt zijn meest uit steen gebooren.</i> Artus Quellinus <i>Twee zittende putti</i>, ca. 1640 Terracotta SMK, Statens Museum for Kunst, Kopenhagen
	Artus Quellinus <i>Putti belagen een saterkind</i>, ca. 1650-1665 Terracotta Collectie Six, Amsterdam
	Naar voorbeeld van Rubens Met één hand houdt hij zich vast aan een vis, in de andere heeft hij een schelp. Als een kleine Triton blaast het jongetje zijn bolle wangen extra bol. In het reliëf rechts leefde dezelfde beeldhouwer zich uit in een hele menigte putti, dansend rond de bosgod Pan. In beide gevallen baseerde Faydherbe zich op schilderijen van zijn leermeester Rubens, bij wie hij toen in huis woonde.

	Lucas Faydherbe <i>Triton met twee dolfijnen</i>, ca. 1636-1640 Terracotta Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis, Brussel Lucas Faydherbe <i>Kinderdans met Pan</i>, ca. 1636-1640 Terracotta Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis, Brussel
	Klein en onhandig Veel geduw en getrek, maar de bok laat zich niet weggagen bij een wijnrank. Zelfs niet door een eng masker. De putti, hier kleine volgelingen van de wijngod Bacchus, wagen zich aan een krachttoer waar ze eigenlijk te klein en onhandig voor zijn. Juist dat maakt ze aandoenlijk. Hetzelfde geldt voor Quellinus' putti in dit gebouw. De komische kindjes van Du Quesnoy waren zijn voorbeeld. François du Quesnoy <i>Acht kinderbacchanten en een bok</i>, ca. 1626–1630 marmer Rijksmuseum, Amsterdam; aankoop met steun van de Familie M. van Poecke/Rijksmuseum Fonds en het J.W. Edwin Vom Rath Fonds/Rijksmuseum Fonds
	Beweeglijk tot in detail Opengewerkte reliëfs als deze waren gewilde <i>collector's items</i>: kleinoden om te koesteren en van dichtbij te bewonderen. Quellinus en Van Opstal wisten zelfs op dit formaat leven te blazen in de putti en saters – half mens, half geit – die er vrolijk op los feesten. Quellinus' reliëf verbluft met details als de wapperende cape van de middelste danser en het serieuze gezichtje van de fluitist. Artus Quellinus <i>Dansende en musicerende kinderbacchanten</i>, ca. 1640 Ivoor Particuliere collectie, België Gerard van Opstal <i>Bacchanaal van saters en putti</i>, ca. 1635–1642 Ivoor Rijksmuseum, Amsterdam

 	Geïnspireerd door beeldhouwkunst Cupido ligt te slapen. De boog waarmee hij zijn liefdespijlen afschiet en harten in vuur en vlam zet, is ontspannen. De schilder Govert Flinck was de trotse eigenaar van een verzameling kleine sculpturen van Quellinus. Mogelijk behoorde daartoe ook een <i>'slapend kind'</i>, waarop hij dit liefdesgodje losjes baseerde. De kunstenaars kenden elkaar: ze werkten beiden aan het nieuwe stadhuis. Govert Flinck <i>Slapende Cupido</i>, 1655 Olieverf op doek Particuliere collectie Artus Quellinus (werkplaats) <i>Slapend kind</i>, na 1641 Ivoor Rijksmuseum, Amsterdam, schenking van J. Halsema, Huizen
	Wees voorzichtig Vaak zijn putti ondeugende kwajongetjes, soms het tegenovergestelde: dit kind vertolkt het 'volwassen' begrip Voorzichtigheid, een deugd die in het Latijn Prudentia wordt genoemd. Met in de linkerhand een (afgebroken) spiegel en om de rechterarm een slang, net als Quellinus' <i>Prudentia</i> op het dak van dit gebouw. Als medewerker van Quellinus zal Eggers dat bronzen beeld zeker hebben gekend. Bartholomeus Eggers <i>Prudentia (Voorzichtigheid)</i>, 1664–1665 marmer Amsterdam Museum
	Engeltje des doods Zijn droevige gezicht en de gedoofde fakkel in zijn rechterhand herinneren aan zijn oorspronkelijke functie: dit engeltje hoorde bij het rijk versierde grafmonument van een adellijk echtpaar. Net als Quellinus was diens voormalige medewerker Rombout Verhulst verbazingwekkend goed in staat de zachtheid en warmte van een babylijfje overtuigend uit te drukken in marmer. Rombout Verhulst

	<i>Treurende engel van het grafmonument van Anna van Ewsum en Carel Hieronymus van In-en Kniphuysen, 1664–1669</i> marmer Groninger Museum
	Kind van het seizoen Dit schaars geklede jongetje heeft het koud, hij warmt zijn handen aan een vuurtje. Als Winter hoort hij bij een serie van vier tuinbeelden die de seizoenen voorstellen. De mollige baby's van zijn oudere neef en leermeester Quellinus waren het voorbeeld voor Artus de Jonge. Zijn eigen putto oogt door zijn langere lijf en benen wat ouder. Artus Quellinus de Jonge <i>Winter</i>, ca. 1680–1690 marmer Rijksmuseum, Amsterdam, aankoop met steun van de Stichting tot Bevordering van de Belangen van het Rijksmuseum

<i>Thema</i>	Oog voor natuur
<i>Locatie</i>	Zuidoost-Galerij
<i>Tekst</i>	Naast goden, helden en heiligen bracht Quellinus waar hij maar kon de natuur in beeld. De gebeeldhouwde slingers of <i>festoenen</i> in dit gebouw puilen uit van de bloemen, vruchten, groenten en dieren. Stuk voor stuk verschillend en altijd tot in detail uitgewerkt. Voor dieren had Quellinus duidelijk een zwak. Ze spelen in dit gebouw vaak een rol in verhalende reliëfs of als metgezel van een god of godin. Niet alleen deze marmeren dieren, maar ook Quellinus' dierstudies in terracotta laten zien dat hij een meesterlijk observator was. Hij gaf dieren in karakteristieke houdingen met huid en haar levensecht weer.
<i>Objecten</i>	
<i>Kijk & Ontdek</i>	[uitgelicht: deurlunet] Humor De vis boven de deur vindt de bemoeienis van de kindjes maar niks. Het jongetje trekt aan zijn vin. Quellinus voegde dikwijls kindjes, putti, toe aan een tafereel. Met hun ondeugende gedrag brengen ze leven in de brouwerij. Zie je nog meer putti die iets in hun schild voeren?
	Vlot ontwerp Deze schets in klei, een <i>bozzetto</i>, diende als voorstudie van de versiering boven de deur er rechts achter. De vele parallelle lijntjes zijn gemaakt met een kamspatel. Ze geven onder andere schaduwwerking aan. Ook kraste Quellinus op de linker vis enkele schubben in de natte klei. In het marmer boven de deur zijn deze uitgewerkt tot een glibberige huid. Model voor bovendeur, ca. 1651-1652 Artus Quellinus Terracotta Rijksmuseum, Amsterdam, bruikleen Gemeente Amsterdam

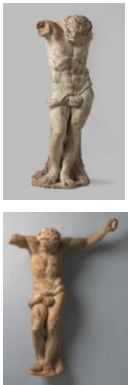
	Een Amsterdamse Diana Diana heeft in dit gebouw twee rollen. Met fakkel in de hand en sikkkel op het hoofd stelt zij de Maan voor, brengster van licht in de nacht. Tegelijk is zij de godin van de jacht, waar de boog en het hert naar verwijzen. In Amsterdam 'jaagt' men in het water. De lokale buit – vissen, krabben en kreeften – ligt aan haar voeten. Model voor Diana (werkplaatskopie), ca. 1664 Artus Quellinus (werkplaats) Terracotta Amsterdam Museum, bruikleen Gemeente Amsterdam
	Een geliefd huisdier Op de luxe halsband van deze jachthond prijkt het wapen van de Antwerpse regentenfamilie Roose. Waarschijnlijk was het de machtige politicus Pieter Roose (1586-1673) die dit bijzondere 'portret' van zijn geliefde huisdier liet maken. De hond kantelt zijn kop: kijkt hij naar zijn baasje? Hazewindhond, 1657 Artus Quellinus Eikenhout Rijksmuseum, Amsterdam, aankoop met steun van de BankGiro Loterij
	Echte honden Quellinus heeft echte honden goed geobserveerd om ze zo natuurgetrouw te kunnen weergeven. Hun levendigheid echoot de hondjes die hij in de marmeren decoratie van dit gebouw verwerkte, zoals in schoorsteenmantels en in de Vierschaar. De ingekraste maatstreepjes op de basis van de rechter hond suggereren dat ze modellen waren voor grotere beelden. Of die ook zijn gemaakt, is niet bekend. Twee honden, ca. 1640-1660 Artus Quellinus Terracotta Amsterdam Museum, bruikleen Gemeente Amsterdam

	Moeder en kind Quellinus verbeeldde vaak het thema van de moeder die haar kind voedt, zowel bij mensen als dieren. In dit aandoenlijke tafereel toont de koningin van het dierenrijk zich even kwetsbaar terwijl ze haar pasgeboren welpjes zoogt. Zou Quellinus de leeuw in het echt hebben gezien of werkte hij met een tekening of prent? Leeuwin die haar welpen zoogt, ca. 1640-1650 Artus Quellinus Terracotta The Leiden Collection, New York
	Luidkeels Net als veel dieren die Quellinus voor de decoratie van dit gebouw maakte, heeft deze stier zijn bek open, alsof hij aan het loeien is. Samen met de opengesperde ogen en neusgaten en het knokige lichaam, geeft dit expressie aan het beeld. Ook spreekt er humor uit. Het is de omgekeerde wereld: een alledaags boerderijdier is vereeuwigd in kostbaar brons. Loeiende stier, ca. 1638-1640 Artus Quellinus Brons Rijksmuseum, Amsterdam

<i>Thema</i>	'Beeldhouwer van Amsterdam'
<i>Locatie</i>	Zuidoost-Galerij
<i>Tekst</i>	De bouw van Amsterdams nieuwe stadhuis – dit paleis – was een project dat in omvang en rijke uitvoering zijn weerga niet kende. Voor Quellinus was het de opdracht van zijn leven. De Antwerpenaar verhuisde naar Amsterdam en voltooide in vijftien jaar de decoraties voor het gebouw. Het marmer was nauwelijks aan te slepen. Amsterdam werd de grootste stapelplaats van Italiaans marmer in Noord-Europa. Het brein achter het stadspaleis was architect Jacob van Campen. In zijn perfect symmetrische ontwerp weerspiegelen architectuur en beeldende kunst samen een volmaakt universum met Amsterdam als centrum. Quellinus' klassieke, maar ook levendige beeldtaal was precies wat dit 'stadhuis als statement' nodig had.
<i>Objecten</i>	
	Orde en macht Het felle zonlicht werpt scherpe schaduwen op het imposante stadspaleis. De klassieke bouwstijl met het ritme van ramen en zuilen en het driehoekige timpaan straalt orde en macht uit, precies wat Amsterdam ermee wilde uitdragen. Quellinus' beeldhouwwerk op de gevels - én binnen - versterkt die boodschap, als megafoon van het toenmalige stadsbestuur. Het stadhuis op de Dam te Amsterdam, 1672 Gerrit Berckheyde Olieverf op doek Rijksmuseum, Amsterdam
	Zagen en hakken Vanuit zijn werkplaats had Quellinus uitzicht op de stadssteenhouwerij. Grote blokken zandsteen en marmer werden er op maat gezaagd en gehakt voor het stadhuis. Zo'n vijftien jaar lang werkten honderden steenhouders op dit 'industrieterrein'. Er was een streng regime. Wie te laat kwam, 'nae het luiden van de clock', werd gekort op zijn loon. Stadssteenhouwerij aan de Keizersgracht, 1652 Barend Graat Pen in bruin, penseel in grijs Stadsarchief Amsterdam, collectie Atlas Splitgerber

	Boekhouding van de beeldhouwer Bloemenslingers, schoorsteenmantels, kapitelen – Quellinus somt een lange lijst aan gemaakte versieringen op. Zijn handtekening 'Artus Quellien' past er onderaan nog net bij. Tussen 1651 en 1665 factureerde Quellinus meer dan 79.000 gulden bij het Amsterdamse stadsbestuur. Een enorm bedrag, maar zeker geen nettowinst: het loon van tientallen assistenten moest er nog van betaald. Rekening voor diverse werkzaamheden, 1655 Artus Quellinus Pen in inkt Stadsarchief Amsterdam, Archief Thesaurie Ordinaris
	Politiek kopstuk Burgemeester Cornelis de Graeff was de belangrijkste aanjager van het stadhuisproject. Om zijn politieke gezag kracht bij te zetten vroeg hij Quellinus voor privé-opdrachten, zoals deze ronde portretten. Niet voor niets lijken ze op klassieke Romeinse munten, met de gezichten in profiel. De Graeff vergeleek zichzelf als 'consul van Amsterdam' met de machtige leiders van het oude, republikeinse Rome. Portretten van Cornelis de Graeff en Catharina Hooft, 1660 Artus Quellinus Marmer Rijksmuseum Amsterdam, bruikleen Koninklijk Oudheidkundig Genootschap
<i>Tekst bij kijkwijzer</i>	Universum Architect Van Campen baseerde zijn stadhuisontwerp op klassieke regels. Het gebouw moest een afspiegeling zijn van de harmonieuze orde van het universum. Quellinus' beeldhouwwerk versterkt deze symboliek. De Vier Elementen in de Burgerzaal en de festoenen met flora en fauna verbeelden de microkosmos op aarde. De godenbeelden in de galerijen staan voor de planeten, de macrokosmos. En te midden van dit alles troont de Amsterdamse Stedenmaagd. Kantoren

	Sommige beelden verwijzen naar functies van stadhuis kantoren. In de zeventiende eeuw zaten meerdere stedelijke instellingen hier onder één dak. Justitia troont bijvoorbeeld boven de ingang naar de voormalige rechtbank. Stilzwijgendheid, een vrouw met de wijsvinger op haar lippen, vind je bij de Secretarie. Pak de kijkwijzer mee en ontdek de betekenis van Quellinus' beelden in het paleis.
--	---

<i>Thema</i>	De meester en zijn werkplaats
<i>Locatie</i>	Noordgalerij
<i>Tekst</i>	Duizenden beelden en ornamenten leverde Quellinus voor het stadhuis, in nog geen vijftien jaar. Hij moet in zijn Amsterdamse werkplaats dan ook tientallen assistenten hebben gehad. Hoe ging hij te werk? Bewaard gebleven modellen van gebakken klei laten je over de schouder van de meester meekijken. Nergens kom je zo dicht bij Quellinus als in de snel geboetseerde schetsen, waarin hij zijn eerste ideeën vormgaf en zocht naar de beste compositie. Meer uitgewerkte modellen werden voorgelegd aan de opdrachtgevers en na akkoord omgezet naar groot formaat.
<i>Objecten</i>	
	Gebakken klei Vrouwe Justitia mist een hand, zoals de twee Atlassen achter haar armen missen. Beelden van terracotta gaan lang mee, maar zijn wel breekbaar. Terra cotta betekent letterlijk 'gekookte aarde', oftewel gebakken klei. De kleimodellen die gebruikt werden in Quellinus' werkplaats, waren ongebakken en daarmee nog kwetsbaarder. Om ze beter te kunnen bewaren werden ze in een pottenbakkersoven 'afgebakken'. Model voor Justitia of Gerechtigheid, 1650-1651 Artus Quellinus Terracotta Rijksmuseum Amsterdam, bruikleen Gemeente Amsterdam.
	Atlas in wording Voor Atlas, de krachtpatser met de hemelbol op zijn schouders, maakte Quellinus ten minste drie modellen in klei. Twee zijn bewaard gebleven. In dit schetsmatige model focuste hij op de borstkas en spieren. Atlas' rug en oren bleven onuitgewerkt. In het andere model, hier linksachter, zijn die preciezer weergegeven. Atlas (eerste versie), 1651 Artus Quellinus Terracotta Rijksmuseum, Amsterdam, bruikleen Gemeente Amsterdam Atlas (tweede versie), 1651 Artus Quellinus

	Terracotta Amsterdam Museum, bruikleen Gemeente Amsterdam
	Sporen van de beeldhouwer Op de – nu lege – binnenplaatsen van dit gebouw zouden twee waterpompen komen. Quellinus ontwierp er deze decoraties voor. Het zijn vlot geboetseerde 'schetsen', <i>bozzetti</i> genoemd. De diepe krassen en gaten van een modelleerstift en de lijnen van een getande spatel tonen de beeldhouwer aan het werk. Wie goed kijkt, ziet zelfs vingerafdrukken in de klei. Model voor een pompbekroning met de Amsterdamse kogge gedragen door Minerva, Mercurius, Hercules en Neptunus, ca. 1651-1652 Artus Quellinus Terracotta Rijksmuseum, Amsterdam, bruikleen Gemeente Amsterdam Model voor een pompbekroning met Cimon en Pero, ca. 1651-1652 Artus Quellinus Terracotta Rijksmuseum, Amsterdam, bruikleen Gemeente Amsterdam
<i>Wandtekst</i>	Quellinus en Van Campen Voor de gevels buiten maakten Quellinus en zijn team twee voorstellingen in marmer, elk maar liefst 23 meter breed en zo'n vijf meter hoog. Ze zijn opgebouwd uit puzzelstukken die samen precies in de driehoekige timpanen passen. Architect Jacob van Campen koos de onderwerpen, met instemming van de burgemeesters. De artistieke uitvoering was aan Quellinus. De krachtige beeldtaal van de timpanen verspreidde de politieke boodschap van het zeventiende-eeuwse stadsbestuur.
	Overleg Losjes tekende Jacob van Campen wat hij voor de timpanen in gedachten had. In beide voorstellingen staat de Stedenmaagd van Amsterdam centraal. De stad zag zichzelf als heerser over zee en land. Waarschijnlijk hebben Van Campen en Quellinus

	zich samen over dit soort schetsen gebogen om te overleggen over het ontwerp. Ontwerpen voor de timpanen van het Amsterdamse stadhuis, ca. 1650 Jacob van Campen Pen in bruin, over grafiet Rijksmuseum, Amsterdam
	Van schets naar ontwerp Prenten van Quellinus' broer tonen het definitieve ontwerp. Het ene timpaan, met zeewezens, volgt Van Campens schets. Het andere toont een vrijere uitwerking. Afrika, Europa, Azië en Amerika zijn verbeeld met allerlei dieren. De boodschap van Amsterdams superioriteit bleef ongewijzigd. De voorstelling suggereert dat goederen uit de hele wereld vrijwillig werden gebracht. In werkelijkheid ging koloniale handel gepaard met geweld en uitbuiting. Timpanen van het Amsterdamse stadhuis, 1664 Hubertus Quellinus naar Artus Quellinus Gravure en ets Rijksmuseum, Amsterdam
	Puzzelstukken Dit ontwerp voor het timpaan werd in delen geboetseerd, zodat de modellen van klei hanteerbaar bleven en in de beschikbare oven pasten. Het marmeren eindresultaat bestaat eveneens uit losse puzzelstukken. Daar waren goede redenen voor. Hoe groter het onbewerkte blok marmer, hoe duurder. Bovendien moest het handzaam blijven voor transport, bewerking en het hijsen naar 25 meter hoogte. Fantasiedieren Paarden met zwemvliezen? Mannen met vinnen? Het timpaan bevat een fantasierijk gezelschap van zeebewoners. Voor een aantal figuren haalde Quellinus inspiratie uit andere kunstwerken, zoals die van zijn tijdgenoot Rubens en antiek Romeinse beelden. Hij combineerde die tot iets nieuws. Zo maakte hij een antieke centaur – half man, half paard – 'zeewaardig'. Twee kindjes liften mee op zijn vissenstaart.

	Modellen voor het timpaan Damzijde, ca. 1650 - 1653 Artus Quellinus Terracotta Rijksmuseum, Amsterdam en Amsterdam Museum, bruikleen Gemeente Amsterdam
	Scherpe tanden Deze leeuwen lijken verstrikt geraakt in de plantenslingers die de vier kinderen vasthouden. Geïrriteerd laten ze hun scherpe tanden zien. De agressieve leeuwen, in marmer uitgewerkt boven de deur achter dit model, vormen een contrast met de poeslieve leeuwen aan de voeten van de godin ernaast. In haar rol als Moeder Aarde houdt Cybele haar gevaarlijke dieren in toom. Model voor bovendeurlunet met putti en leeuwen, ca. 1651 - 1654 Rombout Verhulst (toegeschreven) Terracotta Amsterdam Museum, bruikleen Gemeente Amsterdam
	Op schaal Zes dunne horizontale lijnen lopen dwars over dit model voor Saturnus. Het zijn maatstrepen: sporen van het werk in het atelier. Deze schaalverdeling hielp de assistenten bij het correct overzetten van Quellinus' ontwerp in klei naar het grote beeld in marmer, te zien op de muur achter dit model. De afmetingen en verhoudingen moesten immers precies kloppen. Model voor Saturnus, 1651 Artus Quellinus Terracotta Amsterdam Museum, bruikleen Gemeente Amsterdam
Kijk & Ontdek	[uitgelicht: Saturnus] Emotie De gespannen vingers van Saturnus drukken in het zachte babylijfje. Uit wanhoop eet hij zijn zoontje op, omdat was voorspeld dat een van zijn kinderen hem zou doden.

	Hoe maakte Quellinus het drama invoelbaar?
	Wrede wolven Boven de deuren naast de godenbeelden zijn lunetten met dieren te zien. De hanen zijn compagnons van de zonnegod Apollo, hun gekukel kondigt de zonsopkomst aan. De wolven horen bij oorlogsgod Mars. Deze 'wreede' dieren moest Quellinus, volgens het kunsthandboek <i>Iconologia</i>, afbeelden met 'onversaedelijcke slocklust'. Net zoals oorlog onverzadigbaar levens en verwoesting eist. <i>Fragmenten van model voor deurlunet met putti en hanen, ca. 1651</i> Artus Quellinus Terracotta Rijksmuseum, Amsterdam, bruikleen Gemeente Amsterdam <i>Fragmenten van model voor deurlunet met wolven, ca. 1651</i> Artus Quellinus Terracotta Amsterdam Museum, bruikleen Gemeente Amsterdam
Wandtekst	Souvenirs van het stadhuis In 1664 liep Quellinus' werk voor het stadhuis ten einde. De kleimodellen werden bij hem opgehaald en zijn sindsdien in stadsbezit. Van werkmodellen die door de jaren heen te veel waren beschadigd, leverden Quellinus en zijn assistenten nette kopieën. Speciaal voor de burgemeesters en andere liefhebbers werden er in de werkplaats wat extra gemaakt. Ze werden gekoesterd als kunstwerk of als aandenken aan de bouw van het stadhuis.
	Apollo Jupiter Cybele Mars <i>Modellen (werkplaatskopieën), ca. 1664</i> Artus Quellinus (werkplaats) Terracotta Rijksmuseum, Amsterdam, bruikleen Gemeente Amsterdam

	Verdriet, dood en berouw Deze reliëfs met huilende kindertjes waren bedoeld als modellen voor de onderste panelen van de deuren naar de Vierschaar. Het kleimodel rechts in de vitrine laat zien wat ook voor deze deuren was bedacht: de Zondeval. Eva en Adam staan naast een boomstam, omkruld door een slang. Zo verhaalt het beeldhouwwerk in de Vierschaar tot in de kleinste details over verdriet, dood en berouw. Gietmodellen voor de deuren van de Vierschaar, ca. 1652 Rombout Verhulst Eikenhout Amsterdam Museum, bruikleen van de gemeente Amsterdam Model voor de deuren van de Vierschaar, ca. 1652 Rombout Verhulst Ongebakken klei Amsterdam Museum, bruikleen Gemeente Amsterdam
<i>Kijk & Ontdek</i>	<i>[uitgelicht: ratten]</i> Functie Een rattenplaag! Met zo'n reliëf hoeft er geen bordje bij de deur. In dit kantoor van de Desolate Boedelkamer moest je in de zeventiende eeuw zijn voor een faillissement. Hoe laten de ratten dit zien?
<i>Wandtekst</i>	De Vierschaar Op de begane grond vind je straks het spectaculaire sluitstuk van de tentoonstelling: de rijk gedecoreerde Vierschaar. In deze ruimte lieten stedelijke rechters in de zeventiende eeuw doodvonnissen uitspreken. Rondom versterkt Quellinus' beeldhouwwerk op unieke wijze deze ceremoniële functie: van de reliëfs met rechtspraak uit de klassieke en Bijbelse geschiedenis tot de meest ijzingwekkende details van slangen, schedels en distels. De verhalen in marmer zijn beneden te ervaren. De voorbereidende modellen zie je hier.

	Hoog- en laagrelief Zowel op de voorgrond als verder naar achter staan mannen in allerlei houdingen. Sommige figuren, hoofden of armen komen naar voren uit het beeldvlak, andere steken minder uit of zijn alleen met contouren in de klei 'getekend'. Quellinus combineerde in deze voorstellingen hoogrelief met laagrelief om veel diepte te suggereren. Model voor Het oordeel van Zaleucus (werkplaatskopie), ca. 1664 Artus Quellinus (werkplaats) Terracotta Rijksmuseum, Amsterdam, bruikleen Gemeente Amsterdam
	Zware last Deze vrouwenfiguren dragen als levende pilaren het gebouw op hun nek en schouders. Quellinus baseerde ze op zogeheten kariatiden uit de klassieke oudheid, waarbij het gewicht doorgaans bovenop het hoofd rust. Extra beklemmend is hun gevlochten haar dat in de kapitelen is gedraaid. Ze zijn letterlijk met de architectuur verweven. Quellinus benadrukte zo hun zware last. Modellen voor kariatiden Straf en Berouw, 1651 Artus Quellinus (werkplaats) Terracotta Rijksmuseum, Amsterdam, bruikleen Gemeente Amsterdam
	Middelpunt Centraal op de lange wand troont de Bijbelse koning Salomo. Quellinus baseerde zijn ontwerp voor dit reliëf op een verloren schilderij dat Peter Paul Rubens voor het stadhuis in Brussel maakte. In Rubens' schilderij zit koning Salomo links, en kijk je schuin op de scène. Quellinus 'draaide de camera' en zette Salomo recht tegenover ons neer. Model voor Het oordeel van Salomo (werkplaatskopie), ca. 1664 Artus Quellinus (werkplaats) Terracotta Amsterdam Museum, bruikleen Gemeente Amsterdam

	De onderste helft De figuren zijn opvallend groot vergeleken met de twee andere reliëfs op deze wand. Quellinus liet in dit werkmodel dan ook de bovenste helft van de voorstelling achterwege en werkte alleen het gedeelte met de belangrijkste figuren uit. In de achtergrond bovenin zijn lijnen, markeringen en meetpunten te zien Model voor Het oordeel van Junius Brutus, ca. 1651 - 1652 Artus Quellinus Terracotta Rijksmuseum, Amsterdam, bruikleen Gemeente Amsterdam
	Rietsigaren Tot voor kort was weinig bekend over deze kop. De krans met rietsigaren gaf de enige aanwijzing: het moest de kop van een riviergod zijn. Nu is duidelijk dat Quellinus hem maakte voor de Vierschaar. Hoog aan de wand staat daar de Stedenmaagd van Amsterdam, met aan haar voeten de twee riviergoden van de stad, het IJ en de Amstel. Model voor de kop van de riviergod Amstel in de Vierschaar, ca. 1650-1654 Artus Quellinus Terracotta Rijksmuseum, Amsterdam, bruikleen Gemeente Amsterdam

<i>Thema</i>	Netwerker in Amsterdam
<i>Locatie</i>	Noordgalerij
<i>Tekst</i>	Het stadhuisproject maakte een beroemde kunstenaar nóg geliefder. Andere opdrachtgevers meldden zich gretig. Naast zijn werk voor het stadhuis voltooide Quellinus in Amsterdam tal van opdrachten, waaronder zijn burgemeestersportretten, die ook in deze tentoonstelling te zien zijn. Een wijd verspreide reeks reproducties van de stadhuisbeelden en -reliëfs, gemaakt door zijn broer Hubert, zorgde voor nog meer bekendheid. De kroon op Quellinus' werk werd de imposante 'Pallasfontein', een cadeau van de stad Amsterdam aan stadhouder Johan Maurits in het Duitse Kleef.
<i>Objecten</i>	
 x4	Promotie in prent Quellinus' jongere broer Hubertus legde de belangrijkste beelden en ornamenten van het stadhuis vast in meer dan honderd prenten. Ze verschenen in twee delen, bij de opening van het gebouw (in 1655) en tijdens de voltooiing. De prenten bezorgden de familie meer naamsbekendheid en andere kunstenaars een schat aan motieven om toe te passen in eigen werk. <i>Vigilantia</i> (Waakzaamheid, zuidwestzijde Burgerzaal) <i>Aarde</i> (noordwestzijde Burgerzaal) <i>Het oordeel van Salomo</i> (Vierschaar) <i>Inaugurele steen met Stedenmaagd en de riviergoden</i> (Vierschaar) Hubertus Quellinus naar Artus Quellinus Uit: <i>De voornaemste statuen ende ciraten, vant konstrijck stadthuys van Amstelredam</i>, (oorspr.) 1655/1663 ets en gravure Stichting Koninklijk Paleis Amsterdam
	De dood van dichtbij De Dood 'poseert' in een elegante houding en draagt zijn lijkwade alsof het een klassieke toga is. Soepel geplooid, meesterlijk gebeeldhouwd. Het maakt de uitgemergelde gestalte niet minder afschrikwekkend. De dood was in de 17de eeuw nooit ver weg. Dit reliëf, dat lang in het Burgerweeshuis hing, dateert uit 1663. Een pestepidemie kostte dat jaar duizenden Amsterdammers het leven.

	Artus Quellinus <i>De Dood ('De pestlijder')</i>, 1663 marmer Amsterdam Museum, bruikleen Stichting Het Burgerweeshuis – Rooms Catholiek Jongens Weeshuis
	Opdracht van formaat Op zee getroffen door een vijandelijke kogel sneuvelde Tromp 'in het harnas' en zo is hij hier ook afgebeeld. Verhulst vereeuwigde de admiraal in opdracht van de Staten-Generaal als held: putti bazuinen zijn lof en eren hem met een 'schepenkroon'. Als ervaren beeldhouwer in Quellinus' team kreeg Verhulst naast zijn werk voor het stadhuis meer van dit soort grote opdrachten. Rombout Verhulst <i>Model voor grafmonument van admiraal Maarten Harpertsz Tromp in de Oude Kerk in Delft</i>, 1654 terracotta, eikenhout Rijksmuseum, Amsterdam
	Portret voor een praalgraf Verhulst werd Quellinus' belangrijkste opvolger in de Republiek. Hij maakte vooral naam met rijk gedecoreerde grafmonumenten. Zijn grootste opdracht was het praalgraf voor Michiel de Ruyter in de Nieuwe Kerk. Ter voorbereiding maakte hij dit hyperrealistische portret, met behulp van een gipsen dodenmasker van de overleden admiraal. Verhulst hield het portret tot zijn dood in eigen bezit. Rombout Verhulst <i>Doodsportret van admiraal Michiel de Ruyter</i>, ca. 1677-1681 Terracotta Rijksmuseum, Amsterdam; bruikleen Mauritshuis, Den Haag
	Een diplomatiek geschenk Quellinus' Pallas Athene oogt strijdbaar en waardig: een klassieke godin in optima forma. De imposante fontein was een relatiegeschenk van Amsterdam aan stadhouder Johan Maurits in Kleef. Het was een passend cadeau voor de kunstlievende vorst die ook als militair zijn sporen had verdiend. De fontein werd het pronkstuk in een door Jacob van Campen ontworpen parklandschap.

	<i>[verwijzing naar Mars]</i> Wijsheid versus bruut geweld Als godin van de oorlog die 'met wijsheid' wordt gevoerd is Pallas Athene de tegenpool van de destructieve oorlogsgod Mars, die te zien is op de wand achter haar. Quellinus gaf hem weer met bijl en schild, klaar voor de strijd. Het contrast met Pallas' kalme waardigheid is groot. Artus Quellinus <i>Fontein met Pallas Athene</i>, 1659-1660 marmer Museum Kurhaus Kleve, Kleef
--	---

<i>Thema</i>	Na Quellinus
<i>Locatie</i>	Noordwest-Galerij
<i>Tekst</i>	Quellinus' Amsterdamse werkplaats fungeerde als springplank voor talentvolle jonge beeldhouwers. Zijn succesvolste medewerkers waren zijn neef Artus Quellinus de Jonge, Rombout Verhulst, Bartholomeus Eggers en Josse de Corte. De laatste werd onder de naam Giusto le Court de leidende beeldhouwer in Venetië. Artus de Jonge drukte zijn stempel op de beeldhouwkunst in de Zuidelijke Nederlanden. In het Noorden gaf Verhulst de toon aan. Quellinus' levendige realisme en zijn aandacht voor detail zijn ook in hun latere werk terug te vinden. Zo werkte zijn vernieuwende stijl nog lang door, in de Nederlanden en ver daarbuiten.
<i>Kijk & Ontdek</i>	<i>[uitgelicht: Mars]</i> Techniek Virtuoos, hoe Quellinus verschillende materialen kon weergeven in steen. Hij hulde Mars, god van de oorlog, in een geplooid mantel, een metalen maliënkolder, een rok van leren repen en een flinterdunne broek. Welk materiaal vind je het meest overtuigend?
<i>Objecten</i>	Een Amsterdamse Mars en Venus Een burgemeesterszoon en een koopmansdochter zijn geportretteerd als de oorlogsgod Mars en liefdesgodin Venus, waarschijnlijk ter ere van hun huwelijk. Kijk ook even omhoog: in de hoek van deze ruimte staan de marmeren Mars en Venus. Hij in volle wapenrusting, zij uitdagend naakt. De marmeren Venus is gesigineerd door Verhulst, die ook de kleine beeldjes maakte. Rombout Verhulst <i>Joan Huydecoper als Mars en Sophia Coymans als Venus</i>, ca. 1656 Terracotta Rijksmuseum, Amsterdam; Bruikleen Koninklijk Oudheidkundig Genootschap

	Meesterschap op de millimeter De kleine Jezus kijkt je aan, terwijl hij met één handje naar de hals van Maria's jurk grijpt. Zij houdt hem liefdevol vast. Subtiële details als Maria's vingers die in het zachte babybeentje drukken, illustreren Verhulsts veelzijdige meesterschap. Net als Quellinus schakelde hij moeiteloos over van monumentaal werk in marmer naar verfijnde, intieme sculptuurtjes voor verzamelaars. Rombout Verhulst <i>Maria met Kind</i>, ca. 1650-1655 Ivoor Rijksmuseum, Amsterdam
	Omgeving Artus Quellinus <i>Suzanna droogt zich af</i>, ca. 1650-1670 Ivoor Galerie Neuse, Bremen
	Expressief De sterke frons en de blik opzij maken deze kop levensecht. Le Court had zich in Amsterdam de expressieve stijl van Quellinus eigen gemaakt en trok daarmee in Venetië de aandacht. De kop was een studie voor een belangrijke opdracht: een groots praalgraf met vier beelden van Afrikaanse mannen, die de loodzware last van het monument op hun schouders lijken te torsen. Giusto Le Court <i>Model voor het hoofd van een Afrikaanse man</i>, ca. 1660 Terracotta Staatliche Museen zu Berlin, Skulpturensammlung und Museum für Byzantinische Kunst, Berlijn
	Ingetogen elegant Nederigheid, een deugd voorgesteld door een jonge vrouw, kijkt bescheiden naar de grond. Ook de bal in haar hand – een volmaakte vorm zonder scherpe kanten – symboliseert 'aardse' bescheidenheid. De elegante figuur laat zien hoe Artus de Jonge de levendig-klassieke stijl van zijn neef een nieuwe, extra sierlijke draai gaf, in lijn met de mode van de tijd. Artus Quellinus de Jonge <i>Humilitas (Nederigheid)</i>, ca. 1690-1699

	eikenhout Sint Lambertuskerk, Wouw
	Van Amsterdam naar Venetië Komen deze goden je bekend voor? Ze zijn gemaakt in Venetië, maar gaan direct terug op goden die Quellinus hier in de hoeken van het Amsterdamse stadhuis ten voeten uit weergaf. Ook de behandeling van het marmer verradt zijn invloed: net als Quellinus wist Le Court elk materiaal in steen te vatten. Van zachte mensenhuid of dierenvacht tot geplooid stof. Giusto Le Court <i>Bustes van Saturnus, Diana en Mercurius</i>, ca. 1655-1657 marmer Museo Nazionale di Villa Pisani, Stra
	De mens op z'n lelijkst Een slang bijt de woeste vrouw in de borst, hij trekt rimpels in de slappe huid. De details zijn akelig levensecht en bedoeld om te shockeren. Le Court toont de slechte eigenschap Nijd als een monster met slangenhaar. Ze is duidelijk familie van Quellinus' 'Nijd': haar zie je even verderop, in de grote beeldengroep me Vrouwe Justitia, onder Atlas met zijn bol. Giusto Le Court <i>Nijd</i>, ca. 1665 Marmer Institut de France, Musée Jacquemart-André, Parijs

<i>Thema</i>	Vierschaar
<i>Locatie</i>	Hal bij de Vierschaar (begane grond)
<i>Thematekst</i>	De Vierschaar Recht, straf en berouw In dit gebouw ervaar je de kracht van beeldhouwer Artus Quellinus als verteller en vakman. Nergens is die ervaring zo indringend als in de Vierschaar. In de zeventiende eeuw werden hier doodvonnissen uitgesproken. De ruimte is bekleed met huiveringwekkend beeldhouwwerk dat de oorspronkelijke functie weerspiegelt. Drie verhalen over recht en straf vormden het decor van de ceremonie, die toeschouwers vanaf de Dam konden volgen. Er tegenover staan beelden van Justitia (Gerechtigheid) en Prudentia (Voorzichtigheid). En overal in de Vierschaar ben je omgeven door afschrikwekkende schedels, distels en slangen.
<i>Teksten bij foto's</i>	
	De barmhartige Zaleucus Een oog van de Griekse wetgever Zaleucus wordt uitgestoken, net zoals bij zijn zoon is gebeurd. Volgens Zaleucus' wet werd overspel bestraft met het uitsteken van de ogen. Toen zijn eigen zoon vreemdging, paste hij de regels barmhartig toe. Hij volgde de wet, maar deelde de straf.
	Verder weg Hij valt niet direct op, toch is hij belangrijk. Deze man, met zijn handen in de lucht van ontzetting, geeft de voorstelling diepte. Quellinus liet hem heel licht uit het marmer naar voren komen. Zo lijkt hij verder weg dan de mannen op de voorgrond.
	Slangenhaar Wie haar aankijkt, verandert in steen. De mythologische Medusa heeft een afschrikwekkende blik. Haar hoofd is bedekt met kronkelende slangen, die haar onophoudelijk tergen. Een slang bijt in de gerimpelde huid van haar wang.

	De wijze Salomo Van welke moeder is het levende kind? De Bijbelse koning Salomo beveelt: 'Hak het kind doormidden en geef elk de helft.' Zo achterhaalt hij de waarheid: de echte moeder valt op haar knieën. Ze geeft haar kind nog liever weg dan dat ze het laat doden door de beul.
	Vacht van marmer Salomo's koningsmantel heeft een kraag van hermelijnbont. Elk staartje staat voor één hermelijn. Twee gespen op Salomo's schouder houden de vacht op z'n plek. De zachte haren van het bont zijn subtiel uit het marmer gehouwen.
	Straf en Berouw Ze vallen meteen op bij binnenkomst: vier grote vrouwenfiguren. Bij twee zijn de handen op de rug gebonden, zij stellen Straf voor. De vrouwen die hun gezicht bedekken met hun handen zijn Berouw. Quellinus liet koud, hard marmer lijken op zachte lichamen van vlees en bloed, en maakte de emotie invoelbaar.
	Vervlochten met het gebouw De vlechten van de vrouw lopen door in het kapiteel boven haar hoofd. Quellinus gebruikte slim de dubbele spiraalvorm, kenmerkend voor kapitelen in Ionische stijl, om de draagfiguur te vervlechten met het gebouw – en met haar loodzware lot.
	De standvastige Brutus De zoon van de Romeinse consul Brutus buigt geknield voorover. Hij wordt onthoofd, net als zijn broer, wegens verraad. Brutus handhaaft de wet, zelfs als dat betekent dat zijn eigen zoons de doodstraf krijgen.
	Over de rand Een luguber detail. De man linksonder is onthoofd. In dit versteende moment lijken zijn bovenlijf en afgehakte

	hoofd bijna uit het beeldvlak te vallen. Zijn rechterschouder en een haarlok hangen al over de rand.
	Met luide stem In deze marmeren stoel, omlijst door huilende putti en andere symbolische details, zat de stadssecretaris. Hij las het doodvonnis voor aan de veroordeelde die voor hem stond. Zijn luide stem galmde door de ruimte, zodat ook toeschouwers op de Dam het vonnis konden horen.
	Rouw Quellinus' assistent Rombout Verhulst maakte de mollige kindertjes rondom de secretarisstoel. In al hun onschuld rouwen de drie boven de stoel om de dood. De middelste prevelt met de handen gevouwen een gebed.
	Distels, schedels en slangen Al het lijstwerk in de Vierschaar is overdekt met distels, schedels, slangen en andere decoraties die het onheilsgevoel versterken. Sommige slangen hebben een appel vast: een verwijzing naar de zondeval, waarmee dood en schuld in de wereld zouden zijn gekomen.
	Gerechtigheid Vrouwe Justitia, of Gerechtigheid, mag hier niet ontbreken. In elke rechtbank vind je haar terug. Haar blinddoek verwijst naar onpartijdigheid: ze kan niet zien wie er voor haar staat. Een voorbeeld voor de rechters van de stad, die tegenover haar zaten in de Vierschaar.